



---

## Несімо злагоду в родину

Урок за поезіями Станіслава Чернілевського

«Теплота родинного інтиму» та «Забула внучка в баби черевички»

Тетяна Турута,

учитель української мови та літератури

Сумської спеціалізованої школи I—III ст. №29, учитель-методист

**Мета:** допомогти учням з'ясувати складові духовних основ української родини й усвідомити їх значення у формуванні взаємин та духовного світу в сучасній сім'ї; розвинути вміння виразно читати художній твір та удосконалювати навички роботи з текстом.

**Тип уроку:** вивчення нового матеріалу.

**Обладнання:** портрет С. Чернілевського, схема-структура поняття «висока духовність — основа сімейного щастя», тлумачний словничок.

**Ідея уроку:** на підставах Родоцентричної педагогіки та на основі аналізу поезій С. Чернілевського формувати в

шестикласників взірць духовної досконалості української родини, викликати прагнення в усьому наслідувати його.

### Хід уроку

#### I. Підготовка до сприйняття навчальної теми Бесіда за питаннями вчителя.

— У чому полягає сімейне щастя? З поданих відповідей виберіть, на вашу думку, правильні (у багатстві, у сімейному теплі і затишку, у погоні за наживою, у високих посадах членів родини, у взаєморозумінні, повазі та зла-

годі, в любові, доброті, лагідності, щирості, гідності, зарозумілості, себелюбстві, пихатості). Зачитайте їх.

(Обговорення відповідей, у ході якого учні складають схему-структуру поняття «висока духовність— основа сімейного щастя». Вона матиме такий вигляд: висока духовність — основа сімейного щастя = сімейне тепло і затишок+взаєморозуміння, повага та злагода+любов+доброта+лагідність+турбота+щирість+гідність (учні записують її до зошитів). Тлумачний словничок: *інтим* — особистий; теплий; шиби — віконне скло; досвіток— світанок, ранок; печія— пекучий біль; зело— зелень, трава.)

## II. Вивчення нового матеріалу

**Учитель** (після короткого вступного слова про поета). Саме про це й піде у нас мова на сьогоднішньому уроці. Уважно мовчки прочитайте поезію «Теплота родинного інтиму».

— Які образи є центральними в щойно прочитаній вам поезії? (Образи матері та її сина.)

— А які цінності визначають характер їх взаємин? Як про це говорить автор? Обґрунтуйте свою думку на основі складових високої духовності як основи сімейного щастя, які ви записали до зошитів, на основі власних спостережень і досвіду.

**Учениця.** Мене особливо зворушили рядки «Ковдрою закутуючи плечі, // Мати не пита, чому не сплю». Чому? Буває, коли не йду до школи, то мама тихенько, щоб не розбудити, заходить до кімнати, поправляє ковдру, прикриває нею, щоб мені не було прохолодно. Від того стає так тепло, так мило. Тоді й собі хочеться віддячити їй чимось добрим-добрим. Тому й вгадую себе і свою маму у цій картинці родинного тепла, ласки, ніжності, любові.

**Учень.** Чи не найкраще про це сказав сам автор у спогадах про своє дитинство, поданих у нашому підручнику: «Правди є різні, а істина одна. Як і одне дитинство на все життя. Воно завжди— щастя. Може, єдине щастя в житті. Найдорожче. Як матір». Отож поспішаймо творити добро один для одного, бо ж і дитинство одне, як одна мати у кожного з нас. Не згірші своїх батьків добром, тоді буде пізно. Дитинство ж бо не вернеться.

— Знайдіть у поезії образи-метафори. Розкрийте їх зміст. («Досвіток не скрес» — значить рано. Метафора «Мотузочком диму // Хату прив'язала до небес» разом з попередньою характеризує маму, яка любить свого сина, як турботливу і лагідну жінку, яка в клопотах про нього знаходить своє щастя. Тому-то його й «не катує печія», тому-то «Матері розказувати не треба», як синова «душа світліє перед днем», бо ж мати про свого сина знає більше, ніж він сам про себе.)

— Виконайте завдання і дайте відповіді на запитання підручника. Ще раз прочитайте поезію «Теплота родинного інтиму» мовчки, визначте вузлові моменти в ній і зробіть відповідні інтонаційні наголоси. (Після виконаної роботи учні вголос виразно читають поезію. Учитель коментує та аналізує читання.)

**Учитель.** Глибокими почуттями і переживаннями сповнена поезія «Забула внучка в баби черевички».

**Методичний коментар.** Роботу на уроці організовуємо так, щоб створити обстановку, максимально близьку до природних, побутових, повсякденних, тих, у яких учні живуть чи то жили під час літніх канікул, гостюючи у своїх дідусів та бабусь, щоб поезія стала своєрідним самовираженням їх самих, щоб учні закріпили навички, набуті під час роботи над попереднім твором. Тому також пропонуємо вдумливо прочитати поезію «Забула внучка в баби черевички» мовчки. Робимо невеличку паузу і даємо учням змогу усвідомити прочитане, зібратися з думками, почуттями та переживаннями.

**Учитель.** Пригадайте свої гостини у бабусь і дідусів під час літніх канікул на селі, оті бентежні хвилини прощання з ними під час від'їзду, почуття, які вам тоді довелося переживати.

**Учениця.** Справді, як і героїні поезії С. Чернілевського, мені доводилося переживати бентежні почуття: з одного боку, хотілося якнайшвидше зустрітися з татом, мамою,

братиком, з шкільними друзями, а з другого— якимось щемно було на душі, адже залишала самотніми стареньких дідуся й бабусю, які завжди були і є для мене дорогими й рідними людьми. Складаючи речі у валізу, не раз перевіряли, чи не забула чого-небудь, а згодом виявлялося, що все-таки забула. Тому поезія «Забула внучка в баби черевички» мені дуже близька. Ні, я від'їжджала від них не на бензовозі, а автобусом. Однак оті рядки «Махнуло рученятко в бензовозі— // І курява вляглась біля коліс. // А бабка все стояла на дорозі, // Хустиною торкаючись до сліз» сказані наче про мене й мою бабусю, адже я так само переживала прощання, а бабуся ще довго дивилась вслід автобусові, витираючи хустиною сльози.

**Учень.** Я живу в місті. Родичів у нас у селі немає. Наша бабуся живе з нами. Але як вона хвилюється, коли я йду до школи, чи то від'їжджаю на екскурсію, або вирушаю з однокласниками в похід. Як вона радісно зустрічає мене, коли повертаюся додому. Мені від того приємно і тепло на душі, почувуюсь зобов'язаним турбуватися й про неї. Тому цілком зрозумілий душевний стан бабусі в поезії С. Чернілевського, яка щойно провела свою внучку. Дівчинка була для неї втіхою, турбота про неї— розрадою. А тепер її огорнула самотність.

*І вийшли в небо зорі-жаровички,  
І тихо бабка посеред села  
Малесенькі дитячі черевички  
У спорожнілу хату занесла.*

*Лягла собі. І світло не світила.  
Торкнулась черевичків перед сном—  
І осінь їй тихенько опустила  
Горіховий листок перед вікном.*

**Учитель.** Зверніть увагу в цих рядках на такі деталі: «малесенькі дитячі черевички», «спорожніла хата», осінь «їй тихенько опустила // Горіховий листок перед вікном». Для чого поет використовує тут слова зі зменшено-пестливими суфіксами, словосполучення в переносному значенні?

**Учениця.** Вони говорять про ніжність бабусі, її доброту, створюють сумний настрій, викликаний прощанням бабусі зі своєю внучкою.

**Учень.** Звичайне, буденне слово «спорожніла» тут також набуває сумовитого відтінку, виступає епітетом, а метафора «осінь опустила» нагадує й про бабусин вік, осінь її життя, самотність.

(Шестикласники ще раз читають мовчки поезію, визначають її вузлові моменти та інтонаційні наголоси, а потім виразно читають вголос. Клас під керівництвом учителя обговорює та оцінює це читання.)

## III. Закріплення вивченого

**Учитель.** Які почуття, переживання, думки не полишають вас після сьогоднішнього уроку? Які висновки ви зробили для себе?

**Учень.** За щоденними клопатами ми іноді не замислюємося над нашими взаєминами з батьками, бабусями і дідусями, з рідними і знайомими взагалі. Згадуємо про це тоді, коли щось ненароком скоїмо прикре, коли починають мучити докори сумління. Такі ж уроки, як сьогоднішній, застерігають від цього.

**Учениця.** Не раз говоримо про сімейне щастя. Ніби усе й зрозуміло. А сьогодні якимось глибше осмислила його. Сімейне щастя — це сімейне тепло і затишок, взаєморозуміння, повага та злагода, любов, доброта, лагідність, турбота, щирість, гідність, втіленням яких у поезіях С. Чернілевського є мама та її син, бабуся та її внучка. Отож, як і вони, несімо злагоду в родину.

## IV. Домашнє завдання

На основі завдань та запитань, поданих у підручнику, матеріалів уроку виконати цілісний аналіз поезій С. Чернілевського «Теплота родинного інтиму» та «Забула внучка в баби черевички». Вивчити одну з них (за вибором) напам'ять, навчитися виразно її декламувати.